Інформаційна довідка
щодо врегулювання підстав для надання статусу
Засновника сучасної держави Україна – народного депутата та
призначення щомісячного довічного грошового утримання*

Анотація. *В інформаційній довідці проаналізовано підстави для надання статусу Засновника сучасної держави Україна – народного депутата, підстави неможливості надання такого статусу, а також призначення щомісячного довічного грошового утримання Засновникам сучасної держави Україна – народним депутатам на основі Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» від 3 грудня 2025 року № 4700-IX. Зазначені питання розглядаються також через призму проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання» (реєстр. № 16041 від 04.09.2026), альтернативного проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання Засновникам сучасної держави Україна – народним депутатам та уточнення окремих норм» (реєстр. № 16041-2 від 21.09.2026).*

Ключові слова: *Засновник сучасної держави Україна – народний депутат, надання статусу Засновника, позбавлення статусу Засновника, щомісячне довічне грошове утримання, Комісія з розгляду питань щодо надання та позбавлення статусу Засновника.*

Вступ

Правовий статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата (далі – Засновника) закріплено в Законі України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» від 3 грудня 2025 року № 4700-IX (далі – Закон). Для реалізації положень цього Закону розроблено й зареєстровано проєкти законів України «Про внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання» (реєстр. № 16041 від 04.09.2026)[1] (далі – законопроєкт № 16041) та альтернативні: «Про внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» щодо запровадження державної стипендії (державного привілею) для осіб, яким надано статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» (реєстр. № 16041-1 від 18.09.2026)[2]; «Про внесення змін до деяких законів України щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання Засновникам сучасної держави Україна – народним депутатам та

[1] Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання № 16041 від 04.09.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70698

[2] Проєкт Закону про внесення змін до Закону України "Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата" щодо запровадження державної стипендії (державного привілею) для осіб, яким надано статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата № 16041-1 від 18.09.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70793

уточнення окремих норм» (реєстр. № 16041-2 від 21.09.2026)[3] (далі – законопроєкт № 16041-2).

Метою інформаційної довідки є дослідження правового регулювання надання, ненадання, позбавлення статусу Засновника та призначення Засновнику щомісячного довічного грошового утримання в контексті порівняння Закону, законопроєкту № 16041 та законопроєкту № 16041-2.

Основна частина

У частині першій статті 2 Закону визначено, що статус Засновника надається депутату Верховної Ради Української РСР, який на пленарному засіданні Верховної Ради Української РСР 16 липня 1990 року проголосував за ухвалення Декларації про державний суверенітет України та/або 24 серпня 1991 року – за ухвалення Акта проголошення незалежності України чи Постанови Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» і відповідає вимогам, встановленим частиною другою статті 2 цього Закону[4].

Частиною другою статті 2 Закону встановлено, що статус Засновника не може бути надано народному депутату, який вчинив дії, спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету, територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі.

Народного депутата може бути позбавлено статусу Засновника у разі його засудження за кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки України, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також за передбачене статтями 258–258-5, 260, 261 Кримінального кодексу України або у разі вчинення ним дій, передбачених частиною другою статті 2 Закону.

Як зазначено у частині першій статті 3 Закону, питання про надання та позбавлення народного депутата статусу Засновника вирішуються Комісією з розгляду питань щодо надання та позбавлення статусу Засновника сучасної держави Україна – народного депутата (далі – Комісія), що утворюється згідно з розпорядженням Голови Верховної Ради України.

У пояснювальній записці до законопроєкту № 16041-2, зокрема, зауважено, що положення Закону потребують уточнення стосовно:

- деталізації критеріїв, а саме «за які кроки антидержавного характеру народним депутатам не може бути надано статус Засновника;

- забезпечення прозорості роботи Комісії, передбаченої цим Законом (за аналогією з нормами Закону України «Про комітети Верховної Ради України»)[5].

---

[3] Проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання Засновникам сучасної держави Україна - народним депутатам та уточнення окремих норм № 16041-2 від 21.09.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70803

[4] Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата : Закон України від 3 грудня 2025 року № 4700-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4700-20#Text

[5] Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо призначення щомісячного довічного грошового утримання Засновникам сучасної держави Україна – народним депутатам та уточнення окремих норм» (реєстр. № 16041-2 від 21.09.2026). URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/3666094

Відповідно законопроєктом № 16041-2 передбачені додаткові сім критеріїв для встановлення їх наявності Комісією, застосування яких може бути підставою ненадання статусу Засновника або позбавлення вже наданого статусу. Але жоден із цих критеріїв донині не був визначений на законодавчому рівні як неправомірна поведінка. Отже, їх визнання сьогодні як правопорушень та поширення на минуле суперечить принципу дії закону у часі (закон зворотної дії не має). Наприклад, вимагається висловлення публічної незгоди члена Кабінету Міністрів України щодо ухваленої урядом постанови у 1999 році або в 2010 році. Важливо наголосити, що Кабінет Міністрів України є колегіальним органом і ніхто з його членів навіть сьогодні не має повноважень висловлювати публічну незгоду з прийнятою постановою чи іншим актом уряду. До того ж всі постанови Кабінету Міністрів України підлягають виконанню. Статус членів Кабінету Міністрів України визначається Конституцією України, Законом України «Про Кабінет Міністрів України» та іншими законами України, як визначено у частині четвертій статті 6 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»[6].

Згідно зі статтею 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України[7].

З огляду на викладене запропоновані додаткові критерії для встановлення підстав для надання чи ненадання або позбавлення статусу Засновника суперечать Конституції України, а також не вбачаються обґрунтованими та такими, що відповідають принципу законності, передбачуваності.

У питанні порядку призначення, виплати, припинення щомісячного довічного грошового утримання законопроєкт № 16041-2 фактично відтворює положення законопроєкту № 16041, який у цій частині аналізувався Дослідницькою службою Верховної Ради України в Інформаційній довідці щодо врегулювання механізму фінансування та виплати щомісячного довічного грошового утримання Засновникам сучасної держави Україна – народним депутатам.

Призначення особі зі статусом Засновника за його заявою щомісячного довічного грошового утримання в розмірі 80 відсотків місячної заробітної плати народного депутата України поточного скликання – члена комітету, встановленої на день подання заяви, замість пенсії або щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці, призначеного відповідно до законів України «Про судоустрій і статус суддів» або «Про Конституційний Суд України», відповідає меті Закону.

Звертаючи увагу на уточнення окремих положень Закону у законопроєкті № 16041-2, доцільно зауважити, що запропоноване доповнення статті 8

---

[6] Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/794-18#Text

[7] Конституція України від 28.06.1996. URL: ttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

імперативною нормою про поховання померлого Засновника здійснюється на Байковому кладовищі (м. Київ), якщо інше не випливає зі змісту його волевиявлення (заповіту) чи бажання його чоловіка (дружини), батьків (усиновлювачів), дітей (усиновлених), виконавця волевиявлення померлого Засновника може спричинити проблеми в правозастосуванні. Якщо не буде визначено виконавця волевиявлення померлого та за відсутності чоловіка (дружини), батьків (усиновлювачів), дітей (усиновлених) інші родичі Засновника, спадкоємці не зможуть, наприклад, поховати Засновника біля родичів чи померлих членів його сім'ї. Може виникнути питання і про докази засвідчення волевиявлення померлого, якщо воно надавалося усно. Тому запропоноване законопроєктом № 16041-2 доповнення статті 8 Закону вбачається дискусійним.

Висновки

Критерії визначення вчинених Засновником дій як таких, що спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету, територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, якщо не встановлено у цих діях складу злочину чи адміністративного правопорушення компетентним органом, залишаються не конкретизованими у Законі України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» для цілей застосування Комісією з розгляду питань щодо надання та позбавлення статусу Засновника сучасної держави Україна – народного депутата. Водночас запропоновані у законопроєкті № 16041-2 критерії не узгоджуються з усталеними вимогами щодо відповідності чинному законодавству, правової визначеності, передбачуваності правових наслідків, дотримання принципів права.

Дослідницька служба
Верховної Ради України

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*